

УДК 378.013.43:316.72

І.О. Баранцова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ОСОБИСТІСНА ЯКІСТЬ

У статті розглядається проблема культур майбутнього вчителя та продемонстрована її величезна роль для суспільства.

Ключові слова: *полікультурна освіта, діалог культур, міжкультурна комунікація, толерантність, інтолерантність.*

Постановка проблеми. Проблема гуманізації освіти широко обговорюється в суспільстві. Дана проблема була темою дискусії для багатьох авторів (О.Ф. Лосєв, М. О. Бердяєв, Ф. Ніцше та інші). На сьогоднішній день гуманітарна освіта недостатньо інтегрована в технічному вузі. Адже гуманітарні знання необхідні для розвитку цілісної особи. Цілісна особа передбачає людину, що володіє гуманістичним світоглядом, яка відкрита до інших культур і володіє знаннями своєї культури. У зв'язку з цим особливе значення набуває полікультурна освіта (виховання). Як уважають багато науковців, полікультурна освіта полягає в "формуванні людини, яка здібна до активної і ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному середовищі, яка володіє розвиненим відчуттям розуміння і пошани до інших культур, умінням жити в мирі і злагоді з людьми різних національностей, рас, вірувань" [4, с.5].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема полікультурної освіти розглядається в зарубіжних концепціях Д. Бенкса, П. Бателаан, В. Ніке, Р. Хенві. Розумінню сутності, цілей, функцій полікультурної освіти відображають ідеї М. Реріха, М. О. Данілевського, А. Тойнбі, Е. Мейлера.

Значний внесок у розробку проблеми полікультурної освіти був внесений П. В. Сисоевим, колективом Л. Л. Супрунової, З. О. Малькової, В. В. Макаєвим. Формування культури студентів в системі професійної освіти розглядається Є.В. Бондаревською, Л.А. Воловичем, З.Г. Нігматовим, П.П. Тереховим та іншими. Концепція освіти як культурного процесу розроблена Є.В. Бондаревською; концепція мовної полікультурної освіти розроблена П.В.Сисоевим. Вельми важливі ідеї П.Ф. Каптерева про взаємозв'язок загальнолюдського і національного в педагогіці. В Україні проблемі полікультурної освіти присвятили свої наукові роботи: І.Ф. Лощенова, Л.В. Волик, А.К. Солodka, В.В. Бойченко та інші.

Формулювання цілей статті. У сучасному світі та сучасних умовах, коли збільшуються темпи глобалізації, інтеграції, величезного значення набуває проблема толерантності, терпимості один до одного. Документи ООН, Ради Європи, ЮНЕСКО з'явилися наче відповідною реакцією на інтеграційні процеси в світовій практиці. Дані документи виражають думки про необхідність толерантного взаємовідношення різних культур по відношенню один до одного. В даний час в умовах розвитку міжнародних зв'язків відбувається культурний обмін на особовому, національному і міжнародному рівнях. Тому така важлива культура спілкування, діалог культур між різними країнами.

В Україні проблема полікультурності стала розвиватися і розроблятися не так давно, оскільки не так вже й давно були відкриті кордони з іншими країнами, і ми дістали можливість полікультурного розвитку на міжнародному рівні. Дана проблема є дуже актуальною на сучасному етапі, оскільки з'явилася можливість обмінюватися досвідом з колегами з інших країн. Ніхто зараз не стане заперечувати, що

знання іноземних мов, країнознавство, знання менталітету іншого народу просто необхідні для успішного міжкультурного спілкування. Тому так важливо приділяти особливу увагу полікультурному вихованню саме зараз.

Формулювання цілей статті: розкрити суть поняття «полікультурна освіта (виховання)» і показати його значущість для всього суспільства в цілому і для особи зокрема в епоху глобалізації.

Виклад основного матеріалу. У даний час відбуваються інтенсивні інтеграційні процеси, які впроваджуються у всі сфери людського життя. Дані процеси зачіпають наукову, культурну, економічну, політичну сфери життя. Сьогодні практично неможливо залишитися людині поза спілкуванням з іншими культурами, національностями. Тому так важливо уміти спілкуватися, взаємодіяти з представниками різних культур. У зв'язку з цим нам здається дуже важливою полікультурна освіта, оскільки вищим сенсом полікультурної освіти є людина, особа учня. Полікультурна освіта спонукала разом з пізнанням чужої культури і до аналізу системи власної культури [1, с.16].

Для того, щоб можна було говорити про сутність полікультурного виховання, необхідно розібратися з категорією «культура». Вона є досить невизначеною і до-сить складною, оскільки існують безліч визначень (понад 500). Так, у словнику Оже-гова дається декілька визначень поняття «культури»: перше значення – сукупність досягнень людства у виробничому, суспільному і розумовому відношенні; п'яте значення – високий рівень чого-небудь, високий розвиток, уміння. Культурний – що знаходиться на високому рівні культури, відповідний йому [7, с.304].

Культура не передається у спадок, тобто не успадковується генетично, а отримується в процесі виховання. Культура – універсальне явище в людському житті, людське суспільство не існує без визначеної для нього культури. Культура – продукт спільної життєдіяльності людей. У цілому, різними аспектами категорії “культура” займалися багато учених. Серед них М.М. Бахтін, М.О. Бердяєв, Вл. Соловйов, Л.М. Гумільов, О. Шпенглер, К. Юнг та інші. За Р. Ладо, культура є структурована система модельованої поведінки для носіїв мови, яка не поширює свою дію через кордони культур [6, с.90]. Дуже цікава модель культури Р.Гібсона. Вона представлена у вигляді культурного айсберга, де видно верхню частину айсберга і не видно нижньої частини, хоча вона існує і є більш значущою, ніж верхівка. У нижній частині айсберга розміщена ментальність народу (поведінка, віра, сприйняття, характер). Зрозуміло, що для ефективної міжкультурної комунікації необхідно пізнати нижню частину айсберга, те, що приховано від очей. Оскільки в кожного народу є свої особливості, їх необхідно вивчати і приймати, інакше не відбудеться діалог культур.

Варто звернутися і до поняття «виховання». Виховання – це вчення, в основі якого лежать культурні цінності. «Виховання – один із чинників, під впливом якого здійснюється розвиток дитини. Вихованням, особливо самовихованням, людина розвиває та зміцнює гальмівні процеси або збільшує силу й динамічність нервових процесів» [8, с.57].

Ідеї “полікультурності” і полікультурної освіти зачіпалися і розроблялися багатьма видатними ученими минулого. Наприклад, великий мислитель Я.А. Коменський у XVI столітті розробив програму «Панпедія». Це програма універсального виховання всього людства. Ідеї П.Ф. Каптерева привнесли багато цікавого і нового в поняття «полікультурна освіта». Його ідеї стосуються взаємозв'язку національного і загальнолюдського в педагогіці. До національних цінностей П.Ф. Каптерев відносив мову і релігію. В його розумінні розвиток національних цінностей полягав у вивченні рідної мови. Але в той же час вивчення рідної мови розглядалося ним як залучення до загальнолюдських цінностей. Отже, П.Ф. Каптерев був за те, аби розвивати в учнях національну самосвідомість і загальнолюдське.

П.Ф. Каптерев уважав, що педагогічна діяльність здійснюється на основі національної самосвідомості, а потім уже прагне до загальнолюдського ідеалу. Учений підкреслював, що у вихованні необхідно звертатися не до одного народу, брати кра-щі ідеали і привносити їх у свої національні ідеали. Таким чином, полікультурна освіта повинна допомогти розкритися і виявитися кращим людським якостям, на-ціональній самосвідомості і міжнаціональній самосвідомості. Це повинно привес-ти до зближення культур і народів. Метою полікультурного виховання є виховання універсальної особи, здібної до активної життєдіяльності у полікультурному серед-овищі. Така особа має бути всесторонньо розвиненою, з високими етичними ідеала-ми. Вона повинна шанобливо ставитися до своєї і інших культур.

Що ж таке «національна самосвідомість»? Дане визначення представляє сукупність відчуттів, ідей, поглядів, знань, стійких уявлень про свою і чужі культури. Культурна людина не лише знає свою культуру, але і приймає іншу культуру. Та-ким чином, в неї розвинена міжнаціональна толерантність, вона поважає і цінує іншу культуру. Така людина готова йти на компроміси. Недостатньо просто володі-ти знаннями про інших народів, необхідно вчитися розуміти і приймати інші куль-турні цінності. Г.Д. Дмитрієв визначає полікультурну освіту як «спосіб протистоя-ти расизму, ксенофобії, упередженості, етноцентризму, ненависті, заснованій на культурних відмінностях» [2, с.34]. О.Н. Джуринський звертає увагу на загальні цілі полікультурного і інтернаціонального виховання. Дані цілі полягають в розумінні інших культур, народів, цивілізацій і пошани до них; в усвідомленні необхідності взаєморозуміння і співпраці між народами [3, с.96].

М.М. Бахтін у своїх роботах міркує про людину як про особу, яка розвиваєть-ся в процесі взаємодії з іншими особами і одночасно впливає на них. В.С. Біблер уважає, чим розвиненіша національна культура, тим швидше вона прагне до ді-алогу з іншими культурами. «Таким чином, діалог, на думку Дерріда, це спосіб са-мопізнання. Діалог різних культур – це спосіб самосвідомості культури, яка лише за наявності іншої, чужої культури знаходить індивідуальність і самотність. Але, як подорож в інше, це, без сумніву, саморозвиток і збагачення. Діалог необхідний і дає дійсний сенс існуванню культур, цивілізацій, які втрачають індивідуальність у вакуумі» [5, с.154].

Але діалог культур або міжкультурна комунікація може бути успішною при дотриманні толерантності. Існують різні способи виховання толерантності (знайо-м-ство з іншими культурами, дискусії, сюжетно-ролеві ігри і так далі). Дуже важли-во, щоб таким вихованням займався педагог, який не лише володіє знаннями про інші культури, професійними знаннями, але і здатний був враховувати особливості учнів.

Протилежним до поняття «толерантність» є поняття «інтолерантність». При-чиною інтолерантності є незнання своєї і чужої культури, а це звужує світогляд лю-дини і приводить до обмеження розвитку людини. Для виховання полікультурної особи необхідно дотримуватися наступних завдань: придбання знань про культуру свого народу і інших народів; знання рідної мови і іноземних мов; знання психології, менталітету і традицій. Потрібно підкреслити, що знання іноземних мов є провід-ним засобом в полікультурном вихованні особи.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Глобалізація несе в собі ве-личезний потенціал для виховання. З одного боку, відчувається величезна дія з боку макроцивілізацій. Такий вплив чинить значний тиск на культурні цінності малих етносів. Але, з іншого боку, процес глобалізації несе в собі якісно нові зміни у ви-хованні і культурі. Даний процес може позитивно впливати на зміни мислення різ-них культур, оскільки люди починають краще розуміти інші культури і помічати не лише відмінності, але і схожість між їх культурою і іншими культурами. Тому в

даних умовах так важливе виховання полікультурної особи. Політика мультикультурного виховання просто необхідна в освітній сфері України.

Список використаної літератури

1. Агранат Ю. В. Педагогическое обеспечение развития поликультурной направленности будущих специалистов социальной сферы при обучении иностранному языку / Ю. В. Агранат // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. – 2007. – С. 15–20.
2. Дмитриев Г. Д. Многокультурное образование / Г. Д. Дмитриев. – М. : Народное образование, 1999. – 208с.
3. Джуринский А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития / А. Н. Джуринский // Педагогика. – 2002. – № 10.
4. Макаев В. В. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы / В. В. Макаев, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 5.
5. Мосиенко Л. В. Генезис педагогического знания о диалоге / Л. В. Мосиенко // Вестник ОГУ. – 2009. – № 11. – С. 152–158.
6. Николаева Л. В. Межкультурная коммуникация и толерантность / Л. В. Николаева // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 2. – С. 88–92.
7. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – 900 с.
8. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 542 с.

И.А. Баранцова

КУЛЬТУРА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК ИНТЕГРАЛЬНОЕ ЛИЧНОСТНОЕ КАЧЕСТВО

В статье рассмотрена проблема культуры будущего учителя и показано её огромное значение для общества.

Ключевые слова: поликультурное образование, диалог культур, межкультурная коммуникация, толерантность, интолерантность.

I.O. Barantsova

CULTURE OF FUTURE TEACHER AS AN INTEGRAL PERSONAL CHARACTERISTICS

The article is devoted to the problem of future teacher training and its enormous value for society is considered.

Key words: multicultural education, dialog of cultures, multicultural communication, tolerance, intolerance.